

חנוכה

הלכות חנוכה תשע"ו

ערב חנוכה ודברים האסורים ומותרים בחנוכה

בתפילת שחרית של ערב חנוכה אומרים תחנון, ובמנחה אין אומרים. גם המתפללים מנחה גדולה - אין אומרים תחנון.

ערב חנוכה מותר בהספד ובתענית, ולכתחילה יש להחמיר שלא לקבוע בו תענית. חתן ביום חופתו - מתענה.

אם יש אזכרה בחנוכה, יקדים לעלות לקבר לפני חנוכה.

אָבֵל שסוף השבעה שלו או השלושים חל בחנוכה, לא יעלה לקבר אלא לאחר חנוכה.

נוהגות הנשים להמנע מעשית מלאכה כתפירה, סריגה, כיבוס, גיהוץ וכד' עד כחצי שעה לאחר הדלקת הנרות - מפני הנס שנעשה ע"י יהודית בת יוחנן כהן גדול.

החייבים בהדלקה

מצות נר חנוכה, מצוה חביבה היא עד מאד וצריך אדם ליזהר בה, כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח הא-ל, והודיה לו על הניסים שעשה לנו.

אמרו חז"ל במסכת שבת שהרגיל להזהר בנר שבת ונר חנוכה לעשותו בהידור ודרך חבוב, הויין לו בנים תלמידי חכמים, שנאמר: "כי נר מצוה ותורה אור", וגם הוא עצמו זוכה לחכמה.

מנהג האשכנזים שכל אחד מבני הבית מדליק ביום הראשון נר אחד ומוסיף והולך עד שביום השמיני מדליק שמונה נרות.

מנהג הספרדים שבעל הבית בלבד מדליק ביום הראשון נר אחד - וביום השמיני שמונה נרות.

אפילו עני המתפרנס מהצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק נר חנוכה. החיוב למכור כסותו הוא רק לצורך נר אחד שמחוייב מעיקר הדין.

מי שאין ידו משגת לקנות נר חנוכה ונר שבת, יקנה נר שבת מפני שלום בית.

אשה חייבת בהדלקה, אך אינה צריכה להדליק כשאחר מדליק בבית. וכן הבנות אינן מדליקות בעצמן כשיש מי שמדליק בבית.

אשה שאין לה בעל או שאין בעלה בעיר חייבת להדליק בעצמה ולברך, ואם אינה רוצה לברך, יכולה לכבד לאָחר שיבוא לביתה להדליק ולברך.

זמן ההדלקה

יש אומרים דזמן הדלקה לכתחילה עם שקיעת החמה, היינו סמוך לשעה 16.35 הספרדים וחלק מקהילות האשכנזים, מדליקים עם סוף השקיעה שהוא זמן צאת הכוכבים, סמוך לשעה 17.00 וכל אחד יעשה כמנהג אבותיו.

לדעת כולם צריך ליתן שמן שידלוק עד חצי שעה אחר צאת הכוכבים.

מי שנוהג תמיד להדליק אחר השקיעה ולישב ליד הנרות חצי שעה, וכעת אינו יכול לנהוג כך, יש להדליק מאוחר ולישב אצל הנרות ולא להדליק בזמן ובלי לשהות אצל הנרות.

הנוהגים להדליק נרות לאחר תפילת ערבית - ראוי שיכינו אותם קודם התפילה ומיד לאחריה ילכו להדליקם.

מי שיש לו מנין קבוע למעריב מאוחר יותר, מותר לו להדליק בזמנה עם צאת הכוכבים ולהתפלל אחר כך. מי שנוהג תמיד להקפיד להתפלל מעריב כשיטת ר"ת, ינהג כך גם בחנוכה ולא יתפלל קודם.

אם אין כל בני ביתו נמצאים בשעה שבדעתו להדליק, אף שנוהג להדליק בתחילת השקיעה או אח"כ, ימתין עד שיהיו כל בני ביתו מקובצים, דאז איכא פרסומי ניסא.

מי שבא לביתו מאוחר אף שבני ביתו ישנים, כיון שעדיין הוא קודם חצות יכול לברך, ונכון להדליק אז בחלון שיש קצת עוברים ושבים מהרחוב שיראו הנרות. אך אם בא לביתו לאחר חצות ובני ביתו ישנים, ידליק בלי ברכה, אלא אם כן כשיתעוררו בני הבית יראו נרות דולקים ויהא פרסומי ניסא - ידליק בברכה.

חנוכה

בעל הבית שהדליק במקום אחר, אינו מוציא בזה את בני ביתו שהם בביתו. הנרות צריכים להישאר דולקים חצי שעה לאחר צאת הכוכבים ואין לכבותם בידיים לפני כן. לאחר מכן אם עוזב את ביתו וחושש להשאירם דולקים - מותר לכבותם. אם לא הדליק בתחילת הלילה, ידליק עד חצי שעה סמוך לעלות השחר, כדי שידלוק חצי שעה לפני עלות השחר.

עשיית מלאכה - אכילה - שינה לפני ההדלקה אסור לעשות מלאכה חצי שעה קודם זמן הדלקה, ואם התחיל - פוסק משיגיע זמנה. משהגיע זמן ההדלקה אסור ללמוד, ויש להחמיר אף חצי שעה קודם. יש אומרים שאם התחיל ללמוד בזמן המותר ללמוד אין צריך להפסיק מלימודו להדליק הנרות, אלא ידליק בסיום לימודו. שיעור קבוע בהלכות או במשניות בבית הכנסת, מותר, וכל שכן בין מנחה למעריב. לכתחילה אסור לאשתו ולבני ביתו לעשות מלאכה לפני ההדלקה, ובמקום צורך קצת יש להקל. אסור לאכול אכילת קבע ואפי' סעודת מצוה חצי שעה לפני זמן ההדלקה. אך מותר לאכול פת פחות מכביצה או מיני מזונות בלי קביעת סעודה, וכן פירות מותרים באכילה. גם הנשים אסורות באכילה דאף הן חייבות בהדלקת הנר. אם העמיד שומר שיזכירנו להדליק - מותר בעשיית מלאכה ובאכילה וכן בלימוד. מי שכבר יצא ידי חובתו אלא שרצונו להדליק עבור אחרים, מותר לו לאכול לפני שהדליק עבורם. אסור לישון אפילו שינת עראי קודם הדלקת נר חנוכה.

קטן בהדלקת נרות

קטן שהגיע לחינוך - היודע מעניני חנוכה ופרסום הנס, ויודע להדליק הנר בעצמו, מחנכים אותו להדליק כמו גדול. יש הסוברים שאין חיוב לחנך הקטן שידליק בעצמו למהדרין שכל אחד מבני הבית מדליק. מצינו אצל גדולי הדורות מנהגים שונים - יש שהבנים מדליקים רק לאחר בר מצוה ויש המדליקים רק לאחר נשואיהם. אין נוהגים בקטנה שתדליק בעצמה, אך מחוייבת מטעם חינוך לראות ההדלקה. קטן, אף שהגיע לחינוך, לכתחילה אינו יכול להוציא גדולים בהדלקתו. מי שנעשה בר מצוה בחנוכה ואביו רגיל להדליק הנרות קודם צאת הכוכבים, יכול אף הוא להדליק קודם צאת הכוכבים, אפילו שרק בלילה יהיה בגיל בר מצוה.

דין בחורים הלומדים בתנאי פנימיה

מעיקר הדין בחורים הלומדים בתנאי פנימיה יוצאים ידי חובת הדלקה כשנותנים פרוטה למי שמדליק נרות ומתכוון להוציאם, אך כבר נהגו להדר בכל המוסדות שמדליקים הבחורים כל אחד נרות חנוכה. בחורים המדליקים בישיבה יכולים להדליק או בחדר האוכל, או בחדרי הפנימיה, או אף בבית המדרש שהרי עיקר הפרסום במקום ששהים שם והרי רוב היום שוהים בבית המדרש. ומכל מקום יזהרו מחשש דליקה, ומהראוי שכל לילה ישמור אחד מהבחורים על המנורה. בחורים האוכלים בישיבה וישנים בביתם, ידליקו בישיבה במקום שאוכלים. בחור ישיבה ספרדי פטור מהדלקה מעיקר הדין כיון שאביו מדליק עליו, ואם ישן בחדר עם אשכנזי, ישתתף עמו בפרוטה ויצא ידי הדלקה בהדלקת חברו. זקנים שדרים במושב זקנים, שיש לכל אחד חדר נפרד ורק אוכלים ביחד בחדר אוכל, יש להם להדליק בחדר אוכל.

מקום ההדלקה

מי שמתארח עם בני ביתו אצל קרוביו ואוכל וישן שם, מדליק במקום שמתארח, ואפילו שביום נכנס

חנוכה

לפעמים לביתו ואוכל שם אכילת ארעי, ואם יוצא עם משפחתו רק לכמה שעות, חייב להדליק בביתו. מי שמתארח בשבת מחוץ לביתו ובמוצ"ש שוהה שם זמן מה ובדעתו לשוב לביתו, צריך להדליק בביתו. ואם קשה לו לילך לביתו, יכול להדליק במקום שנמצא.

אורח בבית חבירו, אף שיודע שמדליקין עליו בביתו, יכול לכוון שאינו רוצה בהדלקת ביתו וידליק ויברך לפני שמדליקין עליו.

אם ידוע לאשה שהבעל יבוא לביתו, תמתין עליו עד חצות, ואם יודע שיחזור בשעה מאוחרת בזמן שבני הבית ישנים - יצווה לאשתו להדליק בזמן ההדלקה ויכוון שלא לצאת בהדלקתה וכשיחזור לביתו, ידליק בברכה.

המתארח במלון שאין מרשים להדליק בפתח אלא רק בלובי על השולחן, אסור להדליק בפתח בלי רשותם, דזה גזל ולא יצא ידי חובתו וצריך מקום אחר להיות שם בימי חנוכה.

הנוסע לחוץ לארץ - למקום שזמן ההדלקה מאוחר, נכון לכוון שלא לצאת בהדלקת אשתו וידליק במקומו לכשיגיע בזמן ההדלקה.

חתן האוכל בקביעות אצל חמיו ואינו ישן שם, צריך להדליק בביתו.

המדליק בביתו ותיכף אחר הדלקה הולך עם משפחתו לאכול ולישון בבית אחר, ישאר בביתו לכל הפחות חצי שעה לאחר ההדלקה ואח"כ ילך.

חתן וכלה לפני הנשואין המתארחים בבית חותנם, צריכים להשתתף בפרוטה עם בעל הבית.

בת נשואה הבאה לבקר את הוריה בחנוכה, אם בעלה מדליק עליה בביתו, אינה צריכה להשתתף בפרוטה עם אביה, ואם בעלה גר בעיר אחרת שבה זמן ההדלקה שונה, צריכה להשתתף בפרוטה עם אביה.

בת הלומדת וגרה כל השנה במשך לימודה במוסד בעיר אחרת, ובאה בחנוכה לביקור בבית אביה, יוצאת חובת נר חנוכה בהדלקת אביה.

אורח שאין לו אשה ומתאכסן בבית חבירו, חייב להשתתף בפרוטה שיהיה לו חלק בשמן ובפתילות, או ידליק בעצמו ויברך.

אשה הנמצאת בעיר אחרת מבעלה וזמן ההדלקה שונה, צריכה להשתתף בפרוטה במקום שנמצאת

שם ואינה יוצאת במה שהבעל הדליק בביתו, כיון שבשעה שמדליק בביתו עדיין לא חל חיוב אצלה.

יולדת הנמצאת בבית חולים ובעלה לא נמצא בביתו, כגון שהלך לבית הוריו או חמיו, אין האשה יוצאת ידי חובה בהדלקתו ותדליק בבית החולים, או שיאמרו לבעלה שמשכירים לו את החדר ששם הוא גר בבית אביו או חמיו, כדי שיהיה שלו ויוכל להוציא את אשתו בהדלקתו שם.

חולה המאושפז בבית חולים, שאין יכול להדליק מפני שאין מניחים להדליק שם נר חנוכה, יוצא בהדלקת בני ביתו. ואם יוכל להדליק נר לזמן מועט, ידליק בלי ברכה ואח"כ יכבנו.

לא הדליק בימים הראשונים משום אונס, כגון שהיה מאושפז בבית חולים ואשתו הדליקה עליו, לאחר מכן כשידליק בעצמו יש ענין לברך בשעת הדלקת הנרות שהוא מדליק לראשונה "שהחיינו" על פרי חדש,

ואם אין לו פרי חדש, יברך "שהחיינו" על עצם ההדלקה וזה אפילו ביום האחרון.

תקנו חז"ל שידליקו את הנרות באופן שיש בו "פרסומי ניסא", הן לבני הבית והן לעוברים ושבים ברחוב. לכן תקנו שידליקו על פתח ביתו מבחוץ, ואם אין לו פתח לחוץ ידליק בחלון ביתו הפונה לרשות הרבים.

יש שאמרו על אותם שמדליקים בחוץ בתוך תיבת זכוכית, שהיות ובזמן ההדלקה יש חשש שיכבו

הנרות בגלל הרוח מכיוון שאז דלת התיבה פתוחה, ואם כן לפי הסוברים שהדלקה עושה מצוה אם כן עיקר המצוה בשעת ההדלקה ממש וכאן יוצא שהיו הדלקה שאינה ראויה, ולכן יש לראות להדליק בתוך

התיבה במקום שלא מתכבה אף בזמן שהדלת פתוחה.

אם בני הבית מרובים ואין להם מקום להדליק במקום מיוחד אצל הפתח או החלון, יכולים להדליק בכל מקום שירצו כדי שיהיה היכר כמה נרות מדליקים, רק שלא ידליקו במקום שמניח הנרות בכל ימות השנה.

כשגר במקום שעוברים ושבים אינם יכולים לראות ההדלקה, ידליק בביתו ליד המשקוף שמול המזוזה כדי שיהא מוקף במצוות - מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל.

מצוה להניח המנורה למעלה מ 24 - ס"מ מהקרקע ולמטה מ 80 - ס"מ.

חנוכה

הגר בבנין רב קומות ודירתו נמצאת בקומה שלמעלה מ-20 אמה (כ-10 מטר), ידליק בביתו מול המזוזה. יש הפוסקים שגם בבנינים הגבוהים למעלה מעשרים אמה, אם יש סביבו בתים הגבוהים גם הם למעלה מעשרים אמה, ידליק בחלון מפני שיש פרסומי ניסא לרבים שדרים ממולו. מי שגר במקום הנמוך יותר מעשרים אמה מרשות הרבים, דינו כגר בבית גבוה מכ' אמה. ואם החלון פונה לגשר או לכביש שנמוכים מרה"ר ויש מהם עד ביתו פחות מכ' אמה, ידליק בחלון. שנים שמדליקים בפתח אחד, ידליק אחד בימין ואחד בשמאל. המדליק בחלון הסמוך לרה"ר, ידליק באופן שהנרות ייראו היטב ברשות הרבים, ויראה להדליק נגד חלון שזכוכיתו צלולה, וכן ידליק במנורה שאין לה דופן. כשמדליק בחלון, ידליק בימין כיון שאין מזוזה. המדליק בחלון יכול להניחו בכל מקום ואפילו למעלה מ-י' טפחים ולמטה מ-ג' טפחים בקרקעית החלון, כיון שבחלון יש היכר בכל מקום. הדלקה עושה מצוה, ולכן צריך להדליקה במקום הנחתה שאם הדליקה בפנים והוציאה לחוץ או ההיפך, לא יצא. חולה שאינו יכול לירד ממטתו ומושיטין לו המנורה, מותר לו להדליק בברכה ואח"כ יניחנה ליד הדלת או החלון, ויש אומרים שידליק אחר ולא יזיז המנורה ממקומה. ואם ההדלקה היא בסמוך לחדר החולה שיכול החולה לראות הנרות ממטתו, יוכל החולה לברך הברכות, ובני ביתו ידליקו המנורה במקומה.

סדר ההדלקה

ראוי לאדם להשתדל שתהיה לו מנורה נאה ויפה. אין ראוי להדליק נרות חנוכה בחנוכה עגולה וכן לא ידליק נר אחד יוצא אחד נכנס, או אחד גבוה ואחד נמוך, אלא ידליק הכל בשורה ישרה ושוה. כל השמנים כשרים לנר חנוכה, אך מצוה מהמובחר להדליק בשמן זית. מי שאין באפשרותו להדליק בשמן זית בכל הלילות, ישתדל לפחות בלילה הראשון להדליק בשמן זית. אם יש לו שמן אחר, לא ידליק לכתחילה בשמנים הפסולים בשבת. צריך ליתן שמן קודם הדלקה כשיעור שידלק חצי שעה וגם אם מדליק מאוחר בלילה. מי שאין לו שמן כשיעור, מדליק בלי ברכה. אם יש לו מנורה גדולה ומכילה הרבה שמן, יש הידור למלאותה לגמרי בשמן. יש נהגו ליתן במנורה מים ואחר כך שמן למעלה, כדי להורות על הנס שגברו ישראל המשולים לשמן, על האומות שהם מים הזידונים. כל סוגי הפתילות כשרים לנר חנוכה, ומצוה מן המובחר לעשות מצמר גפן, או מחוטי פשתן, מפני שהאש נאחזת יפה בפתילה. לא יעשה פתילה דקה ביותר, משום הידור מצוה שאינו דולק יפה, וכן לא יעשה גס ביותר דמחזי כמדורה. יש הנוהגים שלא להחליף את הפתילות בכל לילה, ויש אומרים שראוי להחליפם בכל יום זכר למנורה שבמקדש, וכשהפתילות נעשו שחורות, יש להחליפן משום הידור מצוה. ומכל מקום את השמש אין צריך להחליף מידי לילה לדעת כולם. כשיש בידו שמן זית בצמצום, יכול לערב בו שאר שמנים כדי שיהא שמן זית מרובה. וישתדל שהנר הנוסף בכל לילה יהיה של שמן זית בלא תערובת שאר מינים. אם יש לו שמן בצמצום ולחבירו אין מאומה, עדיף שידליק רק נר אחד בכל לילה ויצא בו ידי חובה מעיקר הדין, ויתן גם לחבירו לעשות כן, מאשר שיהדר הוא וחבירו לא יקיים כלום. אסור להדליק נר חנוכה בשמן של שבעית. אין קפידא להדליק בשמן שהיה מגולה. אם אין לו שמן, יקח נר שעה. ויש להזהר שלא יהיה הנר קלוע. אין לו שעה, יקח נר של חלב או שומן. כשם שיש להזהר שלא יהיו הנרות קרובים יותר מדי, כן יש להזהר שלא יהיו רחוקים זה מזה, שאז נראה שכל נר הוא בפני עצמו ואין היכר למספר הימים.

חנוכה

שני מנהגים ישנם בסדר ההדלקה:

שיטת השו"ע: ביום הראשון מדליקים את הנר הימני בחנוכה. ביום השני מדליקים תחילה את הנר החדש השמאלי שבין השניים ואח"כ הנר הימני שבחנוכה, כלומר: ההדלקה נעשית משמאל לימין ומברכים תמיד על הנר החדש.

שיטת הגר"א: לעולם מתחילים מנר הסמוך לפתח, שהוא עיקר המצוה וממנו ממשיכים אל הנרות הנוספים.

מובא במהרי"ל שנכון וטוב שיביא אדם עצמו לידי חיוב נטילת ידיים קודם הדלקת הנרות, כגון: עשיית צרכיו, או שיגע במנעליו וכד' ואז יטול ידיים סמוך לברכות.

יש לומר את הברכות בעמידה ובדיעבד אם בירך מיושב יצא. זקן או חולה שקשה להם לעמוד, רשאים לכתחילה לישב.

אסור להפסיק בדבור בין הברכה להדלקה ואם הפסיק, צריך לברך שנית. כמו כן מי שיוצא ידי חובה מחברו לא יענה "ברוך הוא וברוך שמו" באמצע הברכה.

המדליק נרותיו ושמע את חברו מברך ורוצה לענות "אמן" לאחר שכבר הדליק הוא עצמו את הנר הראשון שהוא עיקר החיוב, יכול לענות אמן על ברכות חברו.

מברכים "לְהַדְלִיק בֵּר שֶׁל חֲנוּכָה" והספרדים מברכים "לְהַדְלִיק בֵּר חֲנוּכָה". אחר כך מברכים "שְׁעֶשְׂה נְסִים", וביום הראשון גם "שְׁהַחֲיֵינוּ", ומדליקים הנרות.

ברכת "שְׁהַחֲיֵינוּ" יש לה תשלומים כל שמונת הימים, ולכן אם שכח ולא בירך בלילה הראשון, יברך בשעת ההדלקה בליל שני.

אם טעה וברך ברכת שעשה נסים תחילה, מברך אחר כך "להדליק" ויצא ידי חובתו.

מי שכבר יצא בהדלקת נר חנוכה, יכול להדליק ולברך עבור משפחתו ובתנאי ששומעים את הברכות ועונים אמן.

גר ידליק הנרות ויברך הברכות כרגיל ויכול לומר "שעשה ניסים לאבותינו".

אשה יכולה לברך "להדליק" ולהוציא את בעלה ידי חובה וכן את בני ביתה.

מי שלא הדליק נרות חנוכה ואינו עתיד להדליק באותו הלילה, וגם אין מדליקין עליו בביתו, כשרואה נר חנוכה דלוק מאיזה בית תוך חצי שעה להדלקתו, מברך בליל א' "שעשה ניסים" ו"שהחיינו" ובליל ב' ואילך מברך רק "שעשה ניסים" אבל לא מברך "להדליק נר חנוכה".

מי שמסופק אם הדליק נר חנוכה או לא, יש לו להדליק שנית בלי ברכה, ואם מסופק אם דלקו כשיעור חצי שעה, אין צריך לחזור ולהדליק.

לאחר ההדלקה, אומרים "הַנְּרוֹת הֶלְלוּ" ו"מְעוֹז צוֹר". יש המוסיפים מזמורים שונים הקשורים לחנוכה כגון: "מזמור שיר חנוכת הבית", "ויהי נועם" "יושב בסתר" ז' פעמים, היות והחשמונאים אמרוהו במלחמה ונצחו.

וכן מובא שאמירתם - סגולה לשמירה.

קנה או קיבל במתנה מנורה חדשה, כשמברך "שהחיינו" בליל ראשון יכוין גם על המנורה.

אין להדליק את הנר עד שיסיים את כל הברכות, כדי שיהא עובר לעשייתן. אחר שהדליק לא יסלק ידו מהנר עד שידליק רוב הפתילה.

בליל ראשון מדליק את הנר שבצד ימין, ובשאר הלילות מדליק תחילה הנר הנוסף ועליו יברך, ופונה משמאל לימין ומוסיף בכל לילה נר נוסף עד שבליל השמיני הנר הנוסף יותר קרוב לפתח.

נכון להודיע לאשתו ובני ביתו שיוצאים בהדלקתו, שיביטו בנרות בשעת הדלקתו, כי יש מצוה בראייתם.

מצוה לראות את הנרות בכל שיעור זמן הדלקתם - שיעור חצי שעה, כדי שיתפרסם הנס, ואין נכון לצאת מהבית לאחר שהדליקם מיד, ואפילו להתפלל תפילת ערבית או ללימוד.

אם לא נתן שמן כשיעור, לא יצא וצריך לחזור ולהדליק בלי ברכה.

הרוצה לצאת מביתו ומפחד להשאיר הנרות דולקים מחשש שריפה וכד', צריך להתנות שמקצה השמן רק לשיעור מצוותו ולאחר מכן יכול לכבות, ורצוי שיכבה בצנעה.

הנותר מהפתילות והשמן ביום השמיני אסור לזרקם משום דהוי תשמישי קדושה- אלא יעשה מדורה

חנוכה

וישרפם בפני עצמם מיד אחר שחרית ביום השמיני. יש הנוהגים להצניע הפתילות ולשרפם בשריפת חמץ בערב פסח.

השמש

מדליקים נר נוסף הנקרא שמש, כדי שאם יבוא להשתמש לאור הנרות, יהיה זה לאור השמש. יש להניח את השמש גבוה מהנרות, שיהא ניכר שאינו ממנין הנרות. יש הנוהגים להניחו לפני הנרות, או אחורי הנרות ולא בשורה אחת עם הנרות.

יש לקחת לשמש נר שעוה, ויש שנהגו שהשמש יהיה משמן זית.

יש המעמידים את השמש בצד ימין של המנורה, ויש שמעמידים בצד שמאל.

אם רבים מבני הבית מדליקים כל אחד במקום מיוחד, צריך שיהיה 'שמש' לכל אחד ואחד.

ההדלקה בבית הכנסת

ג' טעמים נאמרו בדבר ההדלקה בבית הכנסת: א. משום פרסום הנס. ב. כדי להוציא את מי שאינו בקי ואינו זריז במצוה זו. ג. מפני האורחים שאינם דרים בעיר ויוצאים בהדלקה של בית הכנסת.

קודם מנחה יש להכין את המנורה בבית הכנסת ואין להכין המנורה באמצע התפילה וחזרת הש"ץ.

נהגו להדליק הנרות בבית הכנסת בין מנחה למעריב ואפילו שההדלקה נעשית לפני צאת הכוכבים. במקום שמתפללין מנחה מוקדם ועושין הפסקה גדולה בין מנחה למעריב, ידליקו קודם מעריב ולא אחר מנחה. מקום החנוכה הוא בכותל הדרומי של בית הכנסת במקום גבוה ובולט, זכר לבית המקדש שהיתה המנורה בדרום ההיכל. הנרות יסדרו ממזרח למערב. יש הנוהגים לסדר הנרות בין צפון לדרום.

ראוי ונכון שהקהל יעמדו ליד המנורה בשעת ההדלקה.

אין יוצאים ידי חובה בהדלקה זו וצריכים לחזור ולהדליק ולברך בבית. ביום הראשון מברך החזן גם "שהחיינו" בבית הכנסת, ובבית שמדליק לאחר מכן, אם צריך להוציא אנשי ביתו, מברך שוב שהחיינו.

כששומעים הציבור את הברכות מהמדליק את הנרות צריכים לכוון שלא לצאת בברכת שהחיינו

בית הכנסת שמתפללים בו בכמה מנינים נפרדים, אין מדליקין אלא במנין המרכזי.

גם בשחרית נהגו להדליק נרות בבית הכנסת בלא ברכה עד לאחר התפילה, ויש שנהגו להדליק רק בלילה ולא ביום.

בית הכנסת שמתפללים בו רק מנחה ומעריב, אף על פי שאין מתפללים בו שחרית יש להדליק בו.

אם אין עשרה בבית הכנסת בשעת ההדלקה - יש הסוברים שאין מברכים על ההדלקה, ויש הסוברים שיברך כיון שאחר כך באים אנשים ויתפרסם הנס.

בבית הכנסת מותר להדליק נר מנר, וכן יכול להדליק למעלה מעשרה טפחים.

נרות חנוכה של בית הכנסת, אסור להשתמש לאורם גם כשמדליקים בבוקר.

מי שהדליק בביתו בלילה הראשון ובירך "שהחיינו", יכול להדליק בבית הכנסת ולברך שוב.

בכינוסים ועצרות או באולם שמחות, אין להדליק בברכה גם אם מתפללים שם מעריב וגם אם יש שם אנשים שלא הדליקו נרות חנוכה.

ההדלקה בערב שבת ובמוצאי שבת

בערב שבת, מדליקים קודם נרות חנוכה סמוך להדלקת נרות שבת, ואחר כך נרות שבת, וצריך שהנרות ידלקו חצי שעה אחר צאת הכוכבים.

יש הנוהגים בערב שבת להדליק נר חנוכה ואח"כ מתפללים מנחה, ויש הנוהגים להתפלל מנחה לפני הדלקת נר חנוכה.

בערב שבת מדליקים ואומרים רק "הנרות הללו", ושאר הזמירות נהגו לאמרם בעת הסעודה.

בהדלקה שבבית הכנסת בערב שבת, המנהג להדליק גם כשאין עשרה, כיון שהקהל עתיד לבוא ולראות את הנרות וזהו פרסום הנס.

יש להזהר שלא להעמיד המנורה סמוך לפתח במקום שצריכים לפתוח ולסגור את הדלת, שמא ייכבו הנרות. כמו כן יזהר שלא ידליק במקום נמוך שלא יבואו התינוקות ויהפכו המנורה ויגרום לכיבוי בשבת.

חנוכה

במקום צורך כשיש ילדים וחושש שיפילו המנורה, מותר לטלטלה מיד לאחר ההדלקה ולהניחה במקום אחר שאין חשש שיפילו את המנורה.

כבו הנרות מבעוד יום ועדיין לא קיבל עליו שבת, יחזור וידליקם בלא ברכה, ואם כבר קיבל עליו שבת ועדיין הוא יום, יאמר לחבירו שעדיין לא קיבל עליו שבת שידליק בשבילו, ומהראוי שלא ידליק קטן, דאינו בר חיובא מעיקר הדין.

נעשה בר מצוה ביום ראשון של חנוכה שחל בשבת, אינו מדליק בערב שבת נרות חנוכה להוציא אחרים, הואיל ובשעת ההדלקה עדיין קטן הוא.

יש להרבות בסעודה בשבת חנוכה ע"י אכילת מאכל נוסף, וכשחל ראש חודש טבת, יש להרבות גם לכבוד ראש חודש.

במוצאי שבת, בבית הכנסת מדליקים נר חנוכה אחר קדיש "תתקבל" שלפני "עלינו". יש שאין מדליקים כלל בבית הכנסת במוצ"ש. בבית - יש הנוהגים להדליק ואח"כ להבדיל ויש נוהגים להבדיל ואח"כ להדליק. אין מברכים "בורא מאורי האש" על נר חנוכה וגם אם עבר חצי שעה מזמן הדלקה. אם שכח ולא אמר 'אתה חוננתנו', מבדיל ואחר כך ידליק, ויש אומרים שיאמר 'ברוך המבדיל בין קודש לחול' תחילה ואחר כך יבדיל.

אין להתעכב בהדלקת הנרות במוצאי שבת, והנוהגים בצאת השבת כל השנה כשיטת רבינו תם, לא ידליקו נרות חנוכה לפני זמן זה.

תפילות וקריאה בתורה בחנוכה

בכל שמונת ימי חנוכה אומרים "על הניסים" בשמונה עשרה ובברכת המזון.

לפני תפילת שמונה עשרה מכריזין בקול על אמירת "על הניסים" בתפילת הודאה. בברכת המזון אומרים "על הניסים" לפני "ועל הכל".

הנוהגים בכל ימות השנה לקצר בתפילת מנחה שלא לומר חזרת הש"ץ, בחנוכה יש ליזהר לומר כל חזרת הש"ץ כדי לומר על הניסים בציבור.

אין אומרים בתפילה 'תחנון', 'אל ארך אפים', 'למנצח', ולא 'יהי רצון' שלאחר קריאת התורה. כמו כן אין אומרים סדר יום כיפור קטן בערב ראש חודש טבת, כיון שהוא חנוכה.

שכח ולא אמר "על הניסים", בתפילה - אם נזכר לפני שסיים הברכה "הטוב שמך" - חוזר וממשיך כסדר, ואם נזכר לאחר שסיים הברכה, אינו חוזר. בברכת המזון - יש אומרים שיאמר בסוף "הרחמן הוא יעשה לנו ניסים כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו וכו'".

העומד באמצע תפילת שמונה עשרה וכשהגיע לומר 'על הניסים' התחיל הש"ץ חזרת הש"ץ, אין לדלג 'על הניסים' כדי שיוכל לגמור תפילתו ולומר קדושה עם הציבור, אף על פי שאמירת על הניסים אינה מעכבת. אם טעה בדין שסבר שצריך לחזור ולהתפלל מפני ששכח 'על הניסים' ושוב נזכר הדין, צריך להפסיק מיד ואפילו באמצע הברכה.

בסעודות שבת אפילו שהם חובה, אם שכח "על הניסים", אינו צריך לחזור עוד פעם ולברך ברכת המזון. שכח לומר "רצה והחליצנו" בשבת חנוכה וצריך לחזור ולברך, מחלוקת הפוסקים אם אומר שוב "על הניסים" לאחר שכבר אמר בפעם הראשונה. לדעת המשנה ברורה חוזר ומזכיר "על הניסים".

התחיל בסעודה ביום השמיני של חנוכה ונמשך עד הלילה שהוא מוצאי חנוכה, אומרים 'על הניסים'. יש נוהגים לומר "ועל הניסים" בוא"ו ולא "על הניסים".

כל שמונת ימי החנוכה אומרים "הלל" שלם לאחר תפילת שחרית. יש הסוברים דגם נשים חייבות באמירת הלל.

אין להפסיק באמצע אמירת ההלל בדיבור, ואפילו אם שומע אחר שמברך, אין לענות 'אמן'. אך אם שומע קדושה או ברכו או הא-ל הקדוש או שומע תפילה - עונה אמן.

קראוהו לעלות לתורה ועומד באמצע הלל - רשאי להפסיק ולעלות לתורה.

כל היום כשר לקריאת ההלל עד בין השמשות בברכה.

חנוכה

קריאת ההלל צריך להיות מעומד, וזקן וחלש מותרים לסמוך עצמם על קיר וכדו'. אם סיים 'מלך מהולל בתשבחות' ביחד עם הש"ץ, יענה 'אמן' על ברכת הש"ץ. מי שטעה ואמר "חצי הלל" במקום "הלל שלם", חוזר ואומר הלל שלם, ואם אין מי שיוציאנו בברכה, יהרהר הברכה בלבו.

הבא לבית הכנסת והציבור כבר קוראים ההלל - יקרא עמהם, אבל אם עומד באמצע פסוקי דזמרה או בברכת קריאת שמע - לא יקרא עמהם רק יתפלל כסדרן.

יחיד האומר הלל, לכתחילה יבקש משני אנשים כשאומר "הודו" שיענו אחריו "הודו". כל שמונת הימים מוציאים ספר תורה וקוראים לשלשה בפרשת "נשא" שבספר במדבר בסדר הקרבת קרבנות נשיאי שבטי ישראל.

בשבת חנוכה מוציאים שני ספרי תורה, בראשון קוראים בפרשת השבוע ועולים שבעה קרואים, ובשני קוראים למפטיר בקרבנות הנשיא של אותו היום, ומפטירים בנביא זכריה "רני ושמחי". כשחל ראש חודש טבת בימות החול בחנוכה, מוציאים שני ספרים ובראשון קוראים שלשה מקריאת ראש חודש, מגביהים וגוללים את הספר, ומניח הספר השני על הבימה ולא אומרים קדיש, ובספר השני קוראים לרביעי בפרשת הנשיא של היום שעומדים בו ולאחר מכן אומרים חצי קדיש. פרשת "מקץ" - שבת חנוכה וראש חודש טבת בתפילות ובברכת המזון אומרים "יעלה ויבוא" וכן "על הניסים". בקריאת התורה בשבת מוציאים שלשה ספרי תורה, וקוראין בראשון ששה גברי בפרשת השבוע - מקץ. מניח הספר השני על הבימה ומגביהין הספר הראשון. בספר השני קוראין לשביעי בפרשת פנחס - שבת וראש חודש. מניח הספר השלישי על הבימה ואומר חצי קדיש. מגביה הספר השני ומפטירין בספר שלישי בפרשת נשא - ביום השישי. ההפטר - בתרי עשר - "רוני ושמחי". יש המוסיפים פסוקים ראשונים ואחרונים של הפטרת ראש חודש ומחר חודש היות ויום ראשון הוא היום השני של ראש חודש טבת. כשיש רק שני ספרי תורה, קוראין בספר הראשון את הקריאה של פרשת השבוע, ובספר השני קריאה של ראש חודש, וחוזרים לספר הראשון וקוראין בו ביום השישי. בתפילת מוסף אומרים "אתה יצרת" וכן אומרים "ולכפרת פשע" היות והשנה היא שנה מעוברת, וכן "על הניסים". מי שטעה והתפלל של שבת לבד, אם נזכר קודם שעקר רגליו - חוזר ל"אתה יצרת", ואם נזכר אחר שעקר רגליו - חוזר לראש התפילה.

אבילות והשתתפות בשמחה

כל דיני אבילות נוהגים בחנוכה, ולכן אסור לאָבֵל לילך למסיבות העושים בחנוכה ואפילו בביתו. אונן אינו מדליק נר חנוכה אלא אשתו או בנו ידליקו, ויענה אמן. ואם נקבר המת בלילה הראשון קודם עלות השחר, ואין אחר שהדליק, ידליק בלי ברכה, ובלילה השני כשמברך על הנרות יברך גם 'שהחיינו'. אָבֵל בתוך שבעת ימי חנוכה לדעת רוב הפוסקים יאמר את ההלל ואפי' כשמתפללים בביתו אך לא ישמש שליח ציבור בהלל, ובשאר התפילות ינהג בדין שליח ציבור כמנהג המקום. אין האָבֵל בתוך שבעה מנגן זמירות הנהוגים לזמר ליד המנורה. אָבֵל בביתו ידליק ויברך "שהחיינו" ביום ראשון, אך בבית הכנסת לא ידליק בלילה הראשון מפני התעוררות השמחה באמירת "שהחיינו" בציבור. אם אין אדם אחר רוצה להדליק, רק האָבֵל, רשאי לברך ולהדליק. רב או ש"ץ קבוע העובר לפני התיבה, מותר לו לומר גם הלל לפני התיבה בימי אבלו.

מנהגי חנוכה

נוהגים לאכול מאכלי גבינה - זכר לתבשילי גבינה שהכינה יהודית בת יוחנן כהן גדול למלך, ונרדם

חנוכה

וחתכה ראשו. יש שכתבו שכמו בחג השבועות במתן תורה אוכלים מאכלי חלב, כן גם בחנוכה שנצחו את היונים שרצו לבטלם מהתורה, צריכים לאכול מאכלי חלב. נוהגים לאכול מאכלים מטוגנים - זכר לנס פך השמן. נוהגות הנשים להמנע מעשית מלאכה כתפירה, סריגה, כיבוס, גיהוץ וכד' עד כחצי שעה לאחר הדלקת הנרות - מפני הנס שנעשה ע"י יהודית בת יוחנן כהן גדול. מהראוי שלא יצאו הנשים בתוך חצי השעה לרחוב לקנות חפצים וכד'. נהגו ילדי ישראל לשחק בסביבון שעליו חרותים האותיות נ.ג.ה.ש. - כדי לחנך את הילדים לזכור את הנס גם בשעה שמשחקים. גם כמה מגדולי ישראל נהגו לשחק בסביבון, אך לא למטרות רווח ממוני. מרבים בצדקה לעניים היות וימים אלו מסוגלים לתקן פגמי נפש האדם. כמו כן נוהגים לתת צדקה בימי חנוכה ובפרט ללומדי תורה דהנס נעשה על ידי שנמסרו "זדים ביד עוסקי תורתך", וכדי לעורר הנס נותנים צדקה ללומדי תורה ומחזיקים אותם. מנהג ישראל לחלק לילדים מעות חנוכה. יש להתחזק ולהוסיף בימי חנוכה בתורה, בתפילה ובגמילות חסדים. ראוי להזהר ולקבל על עצמו שלא לדבר בבית הכנסת בעת התפילה, ומובא בדרושי הצל"ח לחנוכה: "בימים הללו ראוי ליתן לב לתקן כל הדברים הגורמים לשכינה שתסתלק מישראל שזה היה כוונת היונים, והנה בעוונותינו הרבים בעת הגלות אפס מקום להשראת השכינה, כי חרב בית מקדשנו, והקדוש ברוך הוא ברחמיו השאיר לנו שארית וכתוב ואהי להם למקדש מעט, אלו בתי כנסיות ושם השכינה שורה, ואלו המדברים בבית הכנסת אין לך מורד במלכו של עולם בהיכלו ולפניו גדול מזה, וזה מטמא אויר הקודש דוגמת היונים שטימאו המזבח, כי זה מעמיד צלם בהיכל, כי בכל עבירה נעשית קליפה ורוח הטומאה, ובעוונותינו הרבים נתפרץ הדבר מאד". נכון שלא לילך לבית הקברות ביום יאהרצייט בחנוכה, אך להתפלל על חולה מותר לילך.

מקור: הרב יוסף זילברפרב